

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Child interethnic prejudice in the Netherlands: social learning from parents and picture books

Bruijn, Y. de

Citation

Bruijn, Y. de. (2022, January 11). *Child interethnic prejudice in the Netherlands: social learning from parents and picture books*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3249963>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3249963>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Appendices

Nederlandse Samenvatting (Summary in Dutch)

Kinderen kunnen al op heel jonge leeftijd verschillen zien tussen mensen met verschillende etnische achtergronden (Kelly et al., 2005; Kelly, Liu et al., 2007), en zijn dus niet 'kleurenblind' als het gaat om het zien van etniciteit. Later ontwikkelen kinderen ook verschillende attitudes jegens mensen met verschillende etnische achtergronden, wat kan resulteren in vooroordelen (Raabe & Beelmann, 2011). De term vooroordeel (*prejudice*) wordt wisselend gedefinieerd. Sommige wetenschappers gebruiken de term om zowel positievere attitudes ten opzichte van de ingroup dan de outgroup (*ingroup favoritism*) als negatieve attitudes richting de outgroup (*outgroup derogation*) te beschrijven (Hewstone et al., 2002). Anderen scharen alleen deze negatieve attitudes onder vooroordelen (Nesdale, 2004). Vooroordelen ten opzichte van gemarginaliseerde etnische groepen zijn het sterkst wanneer kinderen tussen de vijf en zeven jaar oud zijn (Raabe & Beelmann, 2011). Om deze vooroordelen te kunnen verminderen of voorkomen, is het van belang om goed in beeld te brengen hoe vooroordelen bij kinderen zich manifesteren. Hoewel hier steeds meer onderzoek naar wordt gedaan, is het onderzoek in Nederland nog beperkt. Verschillen in cultuur, geschiedenis, en populatie beperken de generaliseerbaarheid van eerder onderzoek in andere nationale contexten, zoals de Verenigde Staten (V.S.), naar de Nederlandse context (Zick et al., 2008). Aangezien mensen uit gemarginaliseerde etnische groepen ook in Nederland discriminatie ervaren (Sociaal Cultureel Planbureau, 2020), is onderzoek in deze specifieke nationale context nodig. Daarnaast is het van belang om aandacht te besteden aan factoren die mogelijk bijdragen aan de ontwikkeling van vooroordelen, of deze ontwikkeling juist tegengaan. Eén van de overkoepelende theorieën die wordt toegepast om de ontwikkeling van vooroordelen te verklaren is de sociaal leren theorie, gericht op de rol van anderen van wie kinderen leren (Levy & Hughes, 2009). Twee belangrijke bronnen van socialisatie voor kinderen zijn ouders en media, waaronder kinderboeken. In dit proefschrift is getracht inzicht te bieden in de vooroordelen op basis van etniciteit van kinderen in Nederland, en de attitudes en ideologieën waar zij via hun ouders en via kinderboeken aan kunnen worden blootgesteld.

Interetnische Vooroordelen in Nederland

In Hoofdstuk 2 is beschreven hoe de attitudes van 140 witte Nederlandse kinderen tussen de 6 en 8 jaar oud zijn onderzocht door middel van een *social preference* taak. De kinderen kregen foto's te zien van kinderen met een verschillend etnisch voorkomen (witte kinderen, zwarte kinderen, en kinderen met een Midden-Oosters voorkomen). Aan de deelnemende kinderen werd gevraagd naast wie ze (niet) wilden zitten, met wie ze (niet) wilden spelen, en wie ze wilden uitnodigen op hun verjaardagsfeestje. In reactie op de positief geformuleerde vragen werden de witte kinderen op de foto's het vaakst gekozen, en werden de zwarte kinderen vaker gekozen dan de kinderen met een Midden-Oosters voorkomen. In reactie op de negatief geformuleerde vragen werden de witte kinderen minder vaak gekozen dan de andere kinderen. Dit verschil in attitudes (het meest positief over witte kinderen,

dan over de zwarte kinderen en dan over de kinderen met een Midden-Oosters voorkomen) is in lijn met onderzoek naar gewenste sociale afstand onder oudere witte Nederlandse kinderen (Verkuyten & Kinket, 2000). De *social preference* taak is herhaald in een groep witte Nederlandse kinderen tussen de 6 en 10 jaar oud, waarbij, zoals beschreven in Hoofdstuk 3, andere resultaten zijn gevonden: in reactie op de negatief geformuleerde vragen werden zwarte kinderen vaker gekozen dan kinderen met een Midden-Oosters voorkomen. Mogelijk kan dit verschil verklaard worden door de verschillende tijdsperiodes waarin de kinderen bevroegd zijn (april-mei 2016 versus april 2018-januari 2020), of door verschillen in de gebruikte foto's (wel versus geen hoofddoek voor de meisjes met een Midden-Oosters voorkomen). De resultaten laten in ieder geval zien dat witte kinderen in Nederland op deze leeftijd vooroordelen hebben, zowel in de vorm van *ingroup favoritism* als in de vorm van *outgroup derogation*, en sluiten daarmee aan bij onderzoek onder witte kinderen in de V.S. (Katz, 2003; Ramsey, 1991).

Direct Interetnisch Contact

Er zijn verschillende theorieën over de ontwikkeling van vooroordelen die zich baseren op de overkoepelende sociaal leren theorie. Twee van deze theoretische lijnen vormen de basis voor dit proefschrift. Ten eerste is dit de *intergroup contact theory*, die stelt dat interetnisch contact vooroordelen kan verminderen (Pettigrew & Tropp, 2006). In veel eerder onderzoek is het negatieve verband tussen interetnisch contact en vooroordelen bevestigd (Pettigrew et al., 2011), ook voor kinderen (Tropp & Prenovost, 2008). Dit verband wordt grotendeels verklaard door een afname in ervaren dreiging en angst voor een andere groep, en door een toename in empathie en vaardigheden om het perspectief van een ander in te zien (Pettigrew & Tropp, 2008). Voor jonge kinderen kunnen ouders bepalend zijn voor de mate waarin zij interetnisch contact ervaren. Ouders kunnen verschillende rollen hebben waarin zij de sociale relaties van hun kinderen kunnen beïnvloeden (Ladd & Parke, 2021). Mogelijk faciliteren of beperken ouders (onbewust) het interetnische contact van hun kinderen op basis van hun eigen attitudes, wat vervolgens invloed kan hebben op de vooroordelen van hun kinderen. Het is daarom belangrijk om de attitudes van ouders over interetnisch contact hun kinderen in beeld te hebben.

In Hoofdstuk 3 zijn om deze reden de attitudes van moeders met verschillende achtergronden (wit Nederlands, Turks-Nederlands en Afro-Nederlands) ten opzichte van interetnische relaties van hun kinderen beschreven. Moeders rapporteerden in hoeverre ze er een probleem mee zouden hebben als hun kind een relatie (dat wil zeggen: vriendschap, daten, trouwen, kinderen krijgen) zou hebben met iemand met een andere etnische achtergrond (zwart, Islamitisch, Nederlands/Westers). Moeders' attitudes over interetnisch contact van hun kinderen waren relatief positief. Wel werd een aantal groepsverschillen gevonden: Turks-Nederlandse moeders waren minder positief over interetnische relaties van hun kind dan witte Nederlandse en Afro-Nederlandse moeders. Deze moeders waren daarentegen minder positief over interetnische relaties van hun kind met iemand met een Islamitische achtergrond dan met de andere etnische outgroup. Deze resultaten suggereren dat Turkse-

Nederlanders en mensen die zich identificeren als Moslim een hoger risico lopen om niet deel te nemen aan interetnisch contact. Dit is in lijn met eerder onderzoek waaruit bleek dat Turkse-Nederlanders minder vaak betrokken zijn in interetnisch contact dan mensen uit andere gemarginaliseerde etnische groepen in Nederland (Martinović, 2013; Koops et al., 2017).

De relatie tussen moeders' attitudes over interetnisch contact van hun kinderen en de vooroordelen van hun kinderen is verder onderzocht, en de resultaten zijn beschreven in Hoofdstuk 2 en 3. In de studie beschreven in Hoofdstuk 2, waarin alleen witte moeder-kind paren werden onderzocht en gevraagd werd naar de attitudes over relaties van kinderen met iemand 'met een niet-Nederlandse achtergrond', werd wel een relatie gevonden: kinderen van moeders die helemaal geen problemen hadden met interetnisch contact van hun kinderen lieten minder uitsluiting zien van kinderen met een Midden-Oosters voorkomen. In de studie beschreven in Hoofdstuk 3, waarin witte Nederlandse, Turks-Nederlandse en Afro-Nederlands moeder-kind paren werden onderzocht en gevraagd werd naar moeders' attitudes ten opzichte van interetnisch contact van hun kind met specifieke etnische achtergronden, werden geen verbanden gevonden. Deze resultaten suggereren dat verbanden tussen attitudes van ouders en kinderen sterker zijn wanneer meer algemene vormen van attitudes en ideologieën van ouders worden gemeten. Eerder onderzoek heeft al aangetoond dat dit het geval is wanneer zowel van ouder als kind algemenere vormen van attitudes worden gemeten (Meeusen & Dhont, 2015). Verder werd in de studie beschreven in Hoofdstuk 3 geen steun gevonden voor het idee dat ouders de mate van interetnisch contact van hun kinderen baseren op hun attitudes ten opzichte van interetnisch contact: er was geen verband tussen hun attitudes en het gerapporteerde interetnische contact van hun kinderen. Ook voor het *intergroup contact* effect werd geen steun gevonden. De resultaten laten met betrekking tot het verband tussen interetnisch contact en vooroordelen van kinderen een complex plaatje zien. Er was geen verband tussen deze constructen voor witte Nederlandse en Turks-Nederlandse kinderen, en het verband voor de Afro-Nederlandse kinderen was omgekeerd dan verwacht: meer contact met witte vrienden was gerelateerd aan meer vooroordelen over witte kinderen. Deze resultaten staan in contrast met eerder onderzoek naar het *intergroup contact* effect onder kinderen (Tropp & Prenovost, 2008), en impliceren dat meer onderzoek naar deze mogelijke ongewenste effecten nodig is.

Indirect Interetnisch Contact

Naast direct contact beschrijft eerder onderzoek dat ook indirecte vormen van interetnisch contact kunnen bijdragen aan het verminderen van vooroordelen. De *extended contact* hypothese stelt bijvoorbeeld dat het zien van voorbeelden van een positieve relatie tussen een ingroup en een outgroup member gerelateerd is aan minder vooroordelen (Wright et al., 1997). Eerder onderzoek heeft aangetoond dat zowel voorbeelden in het echte leven als fictieve voorbeelden zoals in boeken dergelijke effecten kunnen hebben bij kinderen (e.g., Cameron et al., 2006; Turner et al., 2007). Ook *vicarious contact* in boeken, waarbij er sprake is van een positieve

interactie maar niet per definitie van een relatie, is gerelateerd aan minder vooroordelen (Vezzali et al., 2012). Nog een stapje verder is de *parasocial contact* hypothese, die stelt dat alleen al blootstelling aan een positief voorbeeld van iemand met een andere etniciteit in de media, ongeacht of er sprake is van interetnische interactie, gerelateerd is aan minder vooroordelen (Schiappa et al., 2005). Boeken hebben de potentie om deze vormen van indirect interetnisch contact voor kinderen te bewerkstelligen, maar de etnische diversiteit en representatie onder personages is hiervoor van groot belang.

In Hoofdstuk 4 is daarom een studie beschreven naar de representatie van personages van kleur in populaire kinderboeken. Boeken die tussen 2009 en 2018 een prijs hadden gewonnen of in de toplist van verkochte en uitgeleende boeken stonden, die gericht waren op kinderen van 6 jaar of jonger, en die menselijke personages bevatten werden geselecteerd. In totaal zijn 64 boeken en 2053 personages gecodeerd, en is de representatie vergeleken met populatieschattingen op basis van data van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Deze vergelijkingen lieten een ondervertegenwoordiging van personages van kleur zien. Ook werden enkele factoren die bijdragen aan het belang van een personage in het boek onderzocht, en vergeleken voor witte personages en personages van kleur. Op sommige factoren werden geen verschillen gevonden, wat suggereert dat witte personages en personages van kleur een even belangrijke rol in het verhaal spelen. Op andere factoren werden echter wel verschillen gevonden: de vrouwelijke personages van kleur waren relatief vaak achtergrondpersonages, en hoofdpersonen van kleur hadden minder vaak een naam dan witte hoofdpersonen. Deze resultaten tonen aan dat intersectionaliteit, aandacht voor verschillende dimensies van iemands identiteit en de kruising daartussen (Crenshaw, 1989), belangrijk is bij het onderzoeken van representatie en diversiteitsvraagstukken. Daarnaast sluiten de resultaten aan bij onderzoek in andere landen waar een ondervertegenwoordiging van personages van kleur werd gevonden (Koss, 2015; Koss et al., 2017), en laten ze zien dat er wat betreft etnische diversiteit en representatie ook in Nederland nog ruimte is voor verbetering.

Diversiteitsideologieën

De tweede theoretische lijn in dit proefschrift betreft diversiteitsideologieën: opvattingen over hoe het beste kan worden omgegaan met diversiteit en demografische verschillen (Rattan & Ambady, 2013). Twee bekende ideologieën zijn kleurenblindheid en multiculturalisme. Kleurenblindheid refereert naar het idee dat vooroordelen voortkomen uit het leggen van nadruk op sociale categorieën en verschillen zoals etniciteit, en dat het niet benoemen van dergelijke categorieën en verschillen bias zal voorkomen (Rosenthal & Levy, 2010). In de literatuur worden twee domeinen van kleurenblindheid beschreven: het ontkennen van etnische verschillen, en het ontkennen van ongelijkheid en discriminatie op grond van etniciteit (Neville et al., 2013). Deze laatste vorm wordt op zichzelf ook als een vorm van racisme beschouwd (Neville et al., 2013). Multiculturalisme is gebaseerd op het idee dat rekening moet worden gehouden met etnische verschillen, en dat deze verschillen

gewaardeerd moeten worden (Rosenthal & Levy, 2010). Volgens deze ideologie komen vooroordelen voort uit een gebrek aan kennis en waardering voor andere etnische of culturele groepen. Hoewel uit meta-onderzoek blijkt dat beide ideologieën gerelateerd zijn aan minder vooroordelen bij volwassenen, heeft multiculturalisme een sterker effect dan kleurenblindheid (Leslie et al., 2020; Whitley & Webster, 2019). Er is echter minder bekend over het effect van deze diversiteitsideologieën op de attitudes van kinderen. Eén manier waarop kinderen kunnen worden blootgesteld aan deze ideologieën is via hun ouders.

In Hoofdstuk 5 is beschreven in welke mate moeders met verschillende achtergronden (wit Nederlands, Turks-Nederlands en Afro-Nederlands) de kleurenblinde en multiculturalistische ideologie aanhangen. Uit deze studie bleek dat de Afro-Nederlandse moeders de kleurenblinde ideologie minder sterk aanhingen dan de andere moeders. Daarnaast hingen de witte Nederlandse moeders multiculturalisme minder sterk aan. Dit is in lijn met eerder onderzoek in de Nederlandse context (Arends-Tóth & Van de Vijver, 2003), en met patronen in dominante en gemarginaliseerde etnische groepen in andere landen (Ryan et al., 2010; Wolsko et al., 2006). De resultaten in Hoofdstuk 5 suggereren verder dat, in lijn met onderzoek onder volwassenen, multiculturalisme een positiever effect heeft op de vooroordelen van kinderen dan kleurenblindheid. Multiculturalisme van moeder was immers gerelateerd aan minder kind vooroordelen, terwijl kleurenblindheid van moeders gerelateerd was aan meer vooroordelen. Wel bleken de relaties te verschillen tussen de etnische groepen: de relatie van multiculturalisme kwam vooral naar voren in de witte gezinnen en de relatie van kleurenblindheid kwam vooral naar voren in de Turks-Nederlandse gezinnen. De resultaten uit dit hoofdstuk komen overeen met eerder onderzoek waarin onder schoolkinderen positievere effecten werden gevonden van een multiculturalistische ideologie op school dan van een kleurenblinde ideologie (Apfelbaum et al., 2010), en waarin werd gevonden dat het bespreken van etniciteit of ras (dus geen kleurenblinde aanpak) een positief effect had op de interetnische attitudes van kinderen (Perry et al., 2020; Vittrup & Holden, 2011).

Kinderen kunnen ook worden blootgesteld aan dergelijke ideologieën via andere socialisatie bronnen, zoals boeken. In Hoofdstuk 6 zijn de resultaten gerapporteerd van een kwalitatieve analyse van een subset van de populaire kinderboeken uit de eerder beschreven selectie. Deze subset bestaat uit boeken met een hoofdpersoon of ondersteunend personage van kleur en een doorlopende verhaallijn. In deze kwalitatieve analyse is aandacht besteed aan de mate waarin en manier waarop in de boeken aandacht werd besteed aan de etnische of culturele achtergrond van de personages van kleur, de mate waarin stereotypen voorkwamen, de machtsverhouding tussen personages, en de manier waarop relevante ideologieën zoals kleurenblindheid naar voren kwamen. In enkele boeken werden (subtiele) stereotypen en vormen van witte superioriteit en eurocentrisme gevonden. In het merendeel van de boeken werd een vorm van kleurenblindheid vastgesteld: er werd weinig aandacht besteed aan de culturele of etnische achtergrond van personages. Hoewel met name witte ouders huiverig lijken om het gesprek over etnische

diversiteit aan te gaan met hun kind (Pahlke et al., 2012; Vittrup, 2018), en het samen lezen van boeken wordt gezien als een goede manier om dit gesprek te initiëren (Kemple et al., 2016), lijken hier dus nog relatief weinig aanknopingspunten voor te zijn in de populaire Nederlandse kinderliteratuur.

Conclusie

In dit proefschrift wordt beschreven hoe ook bij jonge kinderen in Nederland al vooroordelen op basis van etniciteit worden gevonden. Daarnaast geeft het proefschrift inzicht in de attitudes en ideologieën waar kinderen mogelijk aan worden blootgesteld via twee socialisatie bronnen: ouders en kinderboeken. De resultaten in dit proefschrift zijn een belangrijke eerste stap in het onderzoeken van het fundament om strategieën om vooroordelen te verminderen of voorkomen gebaseerd op de sociaal leren theorie toe te passen in de specifieke Nederlandse context. Het laat zien dat bij een benadering gebaseerd op intergroup contact verschillende obstakels kunnen worden ervaren: ouders staan in verschillende mate open voor direct interetnisch contact van hun kind met verschillende etnische groepen, direct interetnisch contact kan mogelijk ook negatieve effecten hebben, en de mate van etnische diversiteit in kinderboeken en daarmee de mogelijkheid om op die manier indirect interetnisch contact te bewerkstelligen lijkt beperkt. Verder impliceren de resultaten uit dit proefschrift dat een multiculturalistische diversiteitsbenadering positievere effecten kan hebben op de interetnische attitudes van kinderen, met name voor witte kinderen, dan een kleurenblinde diversiteitsbenadering. Deze kleurenblinde benadering is echter overheersend in populaire kinderboeken. De resultaten beschreven in dit proefschrift kunnen gebruikt worden om zowel onderzoek als programma's in de praktijk gericht op het verbeteren van interetnische relaties onder kinderen in Nederland vorm te geven en vooruit te helpen.